

Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru ke „Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů – Posílení procesu přistoupení – přesvědčivá perspektiva EU pro západní Balkán“

[COM(2020) 57 final]

ke „Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů – Hospodářský a investiční plán pro západní Balkán“

[COM(2020) 641 final]

a ke „Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů – Sdělení o politice rozšíření EU pro rok 2020“

[COM(2020) 660 final]

(2021/C 220/14)

Zpravodaj: **Andrej ZORKO**

Spoluzpravodaj: **Ionuț SIBIAN**

Žádost o vypracování stanoviska	Evropská komise, 11.11.2020
Právní základ	Článek 304 Smlouvy o fungování Evropské unie
Odpovědná sekce	Vnější vztahy
Přijato v sekci	3.3.2021
Datum přijetí na plenárním zasedání	24.3.2021
Plenární zasedání č.	559
Výsledek hlasování	
(pro/proti/zdrželi se hlasování)	243/1/10

1. Závěry a doporučení

1.1. EHSV vítá sdělení Komise přijatá v roce 2020 v souvislosti s rozšířením Evropské unie (EU) o země západního Balkánu⁽¹⁾ a souhlasí s tím, že začlenění partnerů ze západního Balkánu do EU představuje geostrategickou investici do míru, stability, bezpečnosti a hospodářského růstu celého kontinentu.

1.2. EHSV souhlasí se závěry summitu v Záhřebu⁽²⁾, na němž vedoucí představitelé EU znovu potvrdili odhodlání Unie posílit svou spolupráci se západním Balkánem a uvítali příslib partnerů z tohoto regionu, že budou důkladně a důsledně provádět nezbytné reformy. Západní Balkán je nedílnou součástí Evropy a geostrategickou prioritou pro EU.

⁽¹⁾ COM(2020) 57 final (5.2.2020) Posílení procesu přistoupení – přesvědčivá perspektiva EU pro západní Balkán; COM(2020) 641 final (6.10.2020) Hospodářský a investiční plán pro západní Balkán; COM(2020) 660 final {SWD(2020) 350 final} – {SWD(2020) 351 final} – {SWD(2020) 352 final} – {SWD(2020) 353 final} – {SWD(2020) 354 final} – {SWD(2020) 355 final} – {SWD(2020) 356 final} (6.10.2020) Sdělení o politice rozšíření EU pro rok 2020.

⁽²⁾ Záhřebské prohlášení, 6. května 2020.

1.3. EHSV je přesvědčen, že při řešení společných výzev a problémů, které jsou nejen politické, ale i ekonomické a sociální, by v celém procesu rozšíření měli hrát větší úlohu sociální partneři a další organizace občanské společnosti ⁽³⁾ a že by měli být do tohoto procesu aktivněji zapojeni. Komise by měla jasněji definovat pojem „klíčové zúčastněné strany“. Organizovaná občanská společnost je totiž mostem mezi politikou a lidmi a pomáhá sledovat, zda jsou v praxi skutečně uplatňovány základní zásady, jako je svoboda slova, právní stát, nezávislost sdělovacích prostředků, rovné zacházení a boj proti korupci.

1.4. EHSV vítá revidovanou metodiku rozšiřování, kterou Evropská komise přijala v roce 2020 ⁽⁴⁾. Vzhledem k tomu, že cílem revize bylo učinit tento proces důvěryhodnějším, předvídatelnějším a političtější, měla by Komise tuto metodiku provést v případě Albánie a Severní Makedonie, a to jakmile Rada EU přijme svůj rámec pro jednání, a měla by rychle objasnit, jak bude přizpůsobena také Černé Hoře a Srbsku, které již vyjádřily ochotu ji přijmout.

1.5. EHSV vítá, že kapitoly jednání budou uspořádány do tematických okruhů a že jednání budou otevřena pro každý okruh jako celek. Myšlenka konkrétního uplatňování souboru přísných podmínek usnadní kandidátským zemím EU dosažení pokroku na cestě reforem. EHSV je rovněž velmi spokojený s tím, jaký důraz je kladen na okruh Základní zásady, a se skutečností, že celkové tempo jednání se bude odvíjet od úrovně postupu v této oblasti.

1.6. EHSV vítá návrhy Komise na posílení procesu přistoupení a skutečnost, že Rada dala „zelenou“ zahájení přístupových jednání s Albánií a Severní Makedonií ⁽⁵⁾, lituje však, že tento proces byl opět zablokován, a vyzývá EU, aby jednala jako důvěryhodný partner a co nejrychleji odstranila překážky, které brání zahájení jednání.

1.7. EHSV oceňuje, že Komise přikládá velký význam budování důvěry mezi všemi zúčastněnými stranami a zajištění toho, aby byl proces přistoupení založen na vzájemné důvěře a jasných společných závazcích, díky čemuž by znovu získal důvěryhodnost na obou stranách a naplňoval svůj potenciál v nejvyšší možné míře.

1.8. Vzhledem k obtížím, s nimiž se členské státy potýkají ve snaze dosáhnout jednomyslné shody v otázce rozšíření, se EHSV domnívá, že by Rada měla znovu zvážit hlasování kvalifikovanou většinou, alespoň pro všechny dílčí fáze procesu přistoupení k EU. ⁽⁶⁾ To by členským státům zajistilo silnou politickou roli, jak je zamýšleno v nové metodice, ale zároveň by jim to zabránilo mařit probíhající proces, což je přesně to, co v současné době podkopává důvěru v rozšíření a transformační sílu této politiky.

1.9. EHSV je přesvědčen, že pro obnovení důvěry v rozšíření a posílení způsobů, jimiž Unie oslovuje své přirozené spojence na západním Balkáně, by EU měla umožnit politickým představitelům a občanům z tohoto regionu, aby se zapojili do činností a diskusí v rámci konference o budoucnosti Evropy, přičemž by měli poradní úlohu. Tím by EU navázala na precedens Evropské úmluvy z počátku tisíciletí ⁽⁷⁾.

⁽³⁾ V souladu s terminologií používanou v EHSV zahrnují pojmy „občanská společnost“ a „organizace občanské společnosti“ v tomto stanovisku sociální partnery (tj. zaměstnavatele a odborové svazy) a jiné nestátní subjekty (viz stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru *Hospodářská a sociální soudržnost a evropská integrace zemí západního Balkánu – výzvy a priority* (Úř. věst. C 262, 25.7.2018, s. 15)).

⁽⁴⁾ COM(2020) 57 final (5.2.2020).

⁽⁵⁾ Závěry Rady o rozšíření a procesu stabilizace a přidružení Republika Severní Makedonie a Albánská republika, 25.3.2020.

⁽⁶⁾ Srđjan Cvijic, Marie Jelenka Kirchner, Iskra Kirova a Zoran Nechev (2019), *From enlargement to the unification of Europe: Why the European Union needs a Directorate General Europe for future Members and Association Countries* (Od rozšíření ke sjednocení Evropy: Proč Evropská unie potřebuje Generální ředitelství Evropa pro budoucí členské a přidružené země), Open Society Foundations.

⁽⁷⁾ Corina Stratulat a Milena Lazarević (2020), *The Conference on the Future of Europe: Is the EU still serious about the Balkans?* (Konference o budoucnosti Evropy: Myslí to EU s Balkánem stále vážně?), diskusní dokument Centra pro evropskou politiku (EPC), Brusel.

1.10. EHSV je pevně přesvědčen, že by EU měla rovněž investovat do rozvoje horizontálních struktur občanské společnosti tím, že poskytne sociálním partnerům a dalším organizacím občanské společnosti ze západního Balkánu odborné znalosti, technickou podporu a příležitosti k vytváření regionálních a mezinárodních sítí, zejména s cílem zajistit jejich aktivnější úlohu v procesu rozšíření. Aby bylo možné kontrolovat transparentnost a odpovědnost politických elit západního Balkánu, měla by EU pověřit organizace občanské společnosti v tomto regionu vypracováváním pravidelných „stínových“ zpráv o stavu demokracie⁽⁸⁾.

1.11. EHSV zdůrazňuje, že by mezi prioritami EU a vnitrostátního financování mělo být zachováno budování vnitrostátních kapacit organizací občanské společnosti, usnadňování regionální spolupráce a výměna odborných znalostí. Vzájemné uznání a spolupráce mezi sociálními partnery a dalšími organizacemi občanské společnosti je kromě toho zásadní pro zvládání výzev, které vyvstávají v souvislosti s programem reforem v regionu a s pokrokem v procesu rozšíření EU.

1.12. EHSV si uvědomuje, že má-li podpora EU pomoci partnerům ze západního Balkánu zmírnit následky pandemie a obnovit hospodářskou a sociální konvergenci s EU, měla by být velkorysá a měla by zahrnovat mnohem více než jen přístup k programům Unie. Postupné otevírání evropských strukturálních a investičních fondů partnerům ze západního Balkánu (například na podporu infrastrukturních projektů), rozšíření využití mechanismů finanční stability EU, umožnění uvedenému regionu účastnit se společné zemědělské politiky nebo třeba umožnění cirkulační migrace – to jsou myšlenky, které si zaslouží důkladné zvážení⁽⁹⁾.

1.13. EHSV vítá Zelenou dohodu pro Evropu⁽¹⁰⁾, která zahrnuje konkrétní cíle pro západní Balkán, jakož i *pokyny pro provádění zelené agendy pro západní Balkán doprovázející hospodářský a investiční plán pro země západního Balkánu*⁽¹¹⁾. Vyzývá partnery z tohoto regionu, aby spolupracovali s EU na přijetí zelených politik do roku 2030 a dosažení klimatické neutrality do roku 2050.

1.14. EHSV očekává, že příští zprávy o jednotlivých zemích budou při sledování toho, jak vlády zemí západního Balkánu zacházejí s občanskou společností, dodržovat jasnou strukturu. Tato kontrola by měla poskytnout základ pro reakci v podobě politických kroků, přičemž zhoršení by mělo důsledky a zlepšení by přineslo konkrétní výhody. V konečném důsledku to posílí důvěryhodnost a transformační sílu politiky rozšíření vůči západnímu Balkánu.

1.15. EHSV znovu vyzývá orgány EU a vlády zemí západního Balkánu, aby zajistily posílení celkových kapacit sociálních partnerů při plném zachování jejich nezávislosti. Významným prvkem jednání o přistoupení k EU by měl být fungující sociální dialog. EHSV zdůrazňuje, že by se sociálními partnery měly být vedeny konzultace – a to systematictěji a včas – ohledně všech relevantních legislativních návrhů a ve všech fázích vypracovávání strategických dokumentů⁽¹²⁾.

1.16. EHSV požaduje, aby se těsně před pravidelnými summity EU a zemí západního Balkánu nebo jako doprovodné akce k nim pořádaly konference nebo fóra občanské společnosti na vysoké úrovni, aby se tak její zástupci mohli vyjádřit k tématům, která se na summitech řeší⁽¹³⁾. Tyto konzultace jsou zásadní pro zajištění objektivního a zdola vycházejícího sledování pokroku ve vyjednávacím procesu. EHSV by se na těchto akcích mohl podílet.

⁽⁸⁾ Stratulat a kol. (2019), *op. cit.*, s. 113.

⁽⁹⁾ Stratulat a Lazarević (2019), *op. cit.*

⁽¹⁰⁾ COM(2019) 640 final (11.12.2019) *Zelená dohoda pro Evropu*.

⁽¹¹⁾ SWD(2020) 223 final {COM(2020) 641 final} (6.10.2020) *Guidelines for the Implementation of the Green Agenda for the Western Balkans accompanying the Economic and Investment Plan for the Western Balkans*.

⁽¹²⁾ Závěrečné prohlášení ze 7. fóra občanské společnosti zemí západního Balkánu – 16.–17. dubna 2019, Tirana, Albánie.

⁽¹³⁾ Závěry konference na vysoké úrovni o hospodářské a sociální soudržnosti na západním Balkáně – 15. května 2018, Sofie, Bulharsko.

1.17. EHSV opakuje doporučení uvedená v příspěvku sekce Vnější vztahy (REX) EHSV na summitu EU a zemí západního Balkánu dne 6. května 2020 ⁽¹⁴⁾, jakož i v nedávných stanoviscích EHSV – např. ve stanovisku *Příspěvek občanské společnosti k zelené agendě a k udržitelnému rozvoji západního Balkánu v rámci procesu přistoupení k EU*, které bylo přijato dne 18. září 2020 ⁽¹⁵⁾ ⁽¹⁶⁾.

1.18. EHSV vyzývá současné portugalské předsednictví Rady EU a zejména nadcházející slovínské předsednictví, aby zajistily, že politika rozšíření o země západního Balkánu zůstane v roce 2021 jednou z priorit EU.

2. Rozšíření EU o země západního Balkánu je důležité

2.1. Přesvědčivá perspektiva přistoupení je klíčovou pobídkou a hnací silou transformace v regionu – paradoxně již zeměpisné enklávě v EU, obklopené členskými státy –, která posiluje naši kolektivní bezpečnost a prosperitu. Je to klíčový nástroj na podporu demokracie, právního státu a dodržování základních práv, jež jsou rovněž hlavními motory hospodářské integrace a základní oporou při podpoře regionálního usmíření a stability.

2.2. Zachování a posílení této politiky je proto nezbytné pro důvěryhodnost EU, její úspěch a vliv v regionu i mimo něj, a to zejména v době zvýšené geopolitické konkurence. Odsunutí rozšíření na nižší pozici na seznamu priorit EU nebo zpomalení procesu rozšíření by mohlo ostatním aktérům, kteří často nesdílejí demokratické ambice EU, především Rusku a Číně, usnadnit vměšování se na Balkáně a podbízení se zemím jako Srbsko, Černá Hora a Bosna a Hercegovina, jak se ukázalo i během probíhající pandemie. Tyto zahraniční mocnosti mohou zmařit úsilí EU o zajištění bezpečnosti kontinentu.

2.3. Moderní výzvy, jako je globalizace, stárnoucí společnosti, migrace, změna klimatu, sociální rozdíly, terorismus, radikalizace, organizovaný zločin, kybernetické útoky nebo COVID-19, dokazují, že EU a region západního Balkánu mají nejen podobné zájmy, ale stále více i stejné problémy. Ze strategického, politického a hospodářského hlediska jsou tak země EU i západního Balkánu na jedné lodi. Tato vzájemná závislost si žádá společný postup, mají-li úspěšně obstát v dnešním složitém a nepředvídatelném světě ⁽¹⁷⁾.

3. Vliv EU spočívá v její důvěryhodnosti

3.1. Průzkum agentury Ipsos provedený v roce 2020 ⁽¹⁸⁾ ukazuje, že veřejné mínění v regionu je i nadále v drtivé většině pro členství v EU (v průměru 82,5 %). Je pravděpodobné, že lidé v zemích západního Balkánu integraci EU stále podporují, protože ji považují za příležitost pro tolik potřebnou změnu kvality veřejné správy a hospodářské výkonnosti svých zemí. Lidé hodnotí kladně úlohu EU ve vnitrostátních politických (39,7 %) a ekonomických (40,3 %) reformách. Navíc je možné, že si veřejnost západního Balkánu spojuje EU s možností volně pracovat a cestovat, ale také s mírem a bezpečností.

3.2. EHSV je potěšen nebyvalou solidaritou, kterou projevila EU vůči zemím západního Balkánu během pandemie COVID-19, a to mimo jiné tím, že jim zpřístupnila nástroje a platformy EU, které jsou obvykle vyhrazeny pouze členskými státy EU (jako jsou např. Výbor pro zdravotní bezpečnost (HSC), Evropská agentura pro léčivé přípravky (EMA) nebo Dohoda o společném zadávání veřejných zakázek), a umožnila těmto zemím, aby se jich účastnily. Vyjadřuje naději, že toto začlenění do politik a nástrojů EU bude pokračovat i v období po pandemii. Na druhé straně je EHSV znepokojen tím, že zpoždění, pokud jde o schopnost EU poskytnout zemím západního Balkánu naléhavě potřebné očkovací látky proti onemocnění COVID-19, by mohlo negativně ovlivnit veřejné mínění o EU v tomto regionu.

⁽¹⁴⁾ Příspěvek EHSV na summitu EU a zemí západního Balkánu dne 6. května 2020 (zveřejněný 28.4.2020).

⁽¹⁵⁾ Úř. věst. C 429, 11.12.2020, s. 114.

⁽¹⁶⁾ Viz také stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru *Hospodářská a sociální soudržnost a evropská integrace zemí západního Balkánu – výzvy a priority* (Úř. věst. C 262, 25.7.2018, s. 15), a stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru *Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady, kterým se zřizuje nástroj předstupní pomoci (NPP III)* (Úř. věst. C 110, 22.3.2019, s. 156).

⁽¹⁷⁾ Stratulat a kol. (2019), op. cit.

⁽¹⁸⁾ Průzkum zadaný nadací European Fund for the Balkans v říjnu 2020 jako zdroj pro politickou poradní skupinu Balkans in Europe Policy Advisory Group (BiEPAG) a provedený ve všech šesti zemích tohoto regionu na základě vnitrostátně reprezentativního vzorku sestávajícího minimálně z 1 000 respondentů ve věku nad 18 let prostřednictvím telefonických a online rozhovorů.

3.3. Podle téhož průzkumu agentury Ipsos (2020) je však 52,1 % respondentů v celém regionu nespokojeno s pokrokem své země v procesu přistoupení k EU a zejména s pomalým tempem tohoto procesu. Stále více občanů na západním Balkáně si myslí, že jejich země do EU nikdy nevstoupí, a obává se, že „EU nás nechce“. Více než 44,9 % respondentů v Bosně a Hercegovině, 42 % v Srbsku, 40,5 % v Severní Makedonii a 36,8 % v Albánii očekává, že se jejich země stane členem EU až po roce 2040 nebo možná nikdy⁽¹⁹⁾. To naznačuje, že současná vysoká míra veřejné podpory EU v regionu bude pravděpodobně udržitelná pouze do té míry, nakolik se ukáže být perspektiva přistoupení věrohodná. Doba, kdy EU mohla brát proevropské postoje ze strany západobalkánských partnerů za samozřejmost, se tak chýlí ke konci.

3.4. EHSV poukazuje na to, že velké množství postojů, které zaujímají politické strany Evropského parlamentu, vlády členských států EU a orgány EU, není vždy ve vzájemném souladu, což může směrem do regionu vysílat nesouvislé a matoucí signály. EHSV je přesvědčen, že je nutná větší vnitřní soudržnost mezi jednotlivými aktéry podílejícími se na formulaci politiky rozšíření v členských státech, aby byli schopni vystupovat jednotně.

3.5. Orgány EU, jako je Komise a Evropský parlament (EP), by měly lépe komunikovat a úžeji spolupracovat s členskými státy v procesu hodnocení pokroku a navrhování strategií, aby dokázaly partnerům ze západního Balkánu pomoci a reagovat na jejich podněty. Komise by měla rozvíjet užší dvoustranné kontakty s členskými státy, například pořádáním setkání s ministerstvy zahraničních věcí a vnitrostátními parlamenty za účelem diskuse o rozšíření, a měla by lépe koordinovat spolupráci s ostatními aktéry na úrovni EU a na regionální úrovni (jako je Evropská služba pro vnější činnost, Rada, EP, EHSV, Výbor regionů a Rada pro regionální spolupráci), jakož i s občanskou společností. EP by měl dále podporovat lepší spolupráci s vnitrostátními parlamenty v rámci EU a mezi nimi jakožto prostředek k posílení jejich „poevropštění“⁽²⁰⁾.

3.6. EHSV souhlasí se závěrem Komise⁽²¹⁾, že je třeba se více zaměřit na politickou povahu procesu a zajistit silnější vedení a spolupráci na vysoké úrovni ze strany členských států EU. EHSV také zdůrazňuje, že je nezbytné, aby toto silnější politické vedení a spolupráce byly konstruktivní a přínosné, a že velmi důležitá je účinná pomoc.

3.7. EHSV je přesvědčen, že podpora a odhodlání EU, pokud jde o proces rozšíření na západním Balkáně, musí být silné a viditelné. Především je nutné zajistit, aby výsledky provedených reforem byly řádně prezentovány a aby dopad těchto reforem znamenal zvýšení kvality života lidí.

3.8. Komise by měla zintenzivnit a diverzifikovat své praktické komunikační úsilí týkající se rozšíření v členských státech EU a na západním Balkáně prostřednictvím svých místních úřadů a delegací, ale také prostřednictvím iniciativ, do nichž se zapojí místní zúčastněné strany a sociální partneři. Spolehlivá komunikace ze strany partnerů ze západního Balkánu o masivní podpoře EU i obecněji o nákladech a přínosech evropské integrace závisí také na existenci svobodných a životaschopných médií v tomto regionu. Z tohoto důvodu by Komise měla trvat na tom, aby partneři ze západního Balkánu dodržovali svobodu sdělovacích prostředků, a měla by investovat do rozvoje a udržitelnosti tohoto odvětví.

4. O demokratické konsolidaci regionu nelze vyjednávat

4.1. Průzkum agentury Ipsos (2020) ukazuje, že stěžejním bodem nespokojenosti lidí jsou politici a instituce v jejich zemích. Respondenti v celém regionu pochybují, že jejich představitelé jsou skutečně oddáni programu integrace do EU a kritizují své zkorumpované a nefunkční státní instituce⁽²²⁾.

⁽¹⁹⁾ Corina Stratulat, Marko Kmezić, Nikolaos Tzifakis, Matteo Bonomi, a Zoran Nechev (2020), *Between a rock and a hard place: Public opinion on integration in the Western Balkans* (Mezi mlýnskými kameny. Veřejné mínění o integraci na západním Balkáně), Balkans in Europe Policy Advisory Group (BiEPAG).

⁽²⁰⁾ Rosa Balfour a Corina Stratulat (2015) (ed.), *EU member states and enlargement towards the Balkans* (Členské státy EU a rozšíření směrem na Balkán), tematická zpráva Centra pro evropskou politiku (EPC Issue Paper) č. 79, Brusel: EPC, s. 234.

⁽²¹⁾ COM(2018) 65 final (6.2.2018) *Přesvědčivá perspektiva rozšíření pro západní Balkán a větší angažovanost Unie v tomto regionu*.

⁽²²⁾ Stratulat a kol. (2020), op. cit., s. 5.

4.2. Zdá se, že ani přijetí demokratických ústav, ani přísně vymezené podmínky EU týkající se demokracie nedokázaly překonat neformální mocenské struktury, zmocňování se státu a protežování na západním Balkáně, ale naopak je upevnilo⁽²³⁾. Slabé demokratické instituce a vzestup autokratických vládců na západním Balkáně mohou snížit normy v oblasti právního státu a omezit nezávislost soudnictví a svobodu médií v těchto zemích.

4.3. EU by neměla mít pochopení pro politiky v tomto regionu, kteří se jasně vyhýbají závazku k demokracii. Intenzita výzev týkajících se „ochabování státní moci“ (rovněž označovaného jako „zmocňování se státu“) ve strategii Komise z roku 2018 vůči tomuto regionu⁽²⁴⁾ nebo kritického hodnocení jednotlivých zemí ve výročních zprávách značně ztrácí na síle, pokud stejná rétorika nezaznívá od úředníků EU nebo politiků z členských států, kteří cestují do zemí západního Balkánu⁽²⁵⁾. Bez demokratického *acquis*, které by se vztahovalo na mocenské monopoly, stranickou organizaci a konkurenci či neformální praktiky, je nepravděpodobné, že by politici západního Balkánu věnovali pozornost evropským demokratickým požadavkům, pokud si právě jejich přehlížením udržují svou moc.

4.4. Úsilí orgánů EU o zlepšení kvality demokracie na západním Balkáně prostřednictvím procesu přistoupení by se značně posílilo, pokud by se demokratické reformy ve stávajících členských státech projednávaly a řešily společně s kandidátskými zeměmi EU. Mnohaletá přísná demokratická podmíněnost uplatňovaná vůči kandidátům ze západního Balkánu přinesla bohaté znalosti a praktické zkušenosti, pokud jde o to, co přispívá a nepřispívá k podnícení reforem domácí správy věcí veřejných. Partneri ze západního Balkánu by tudíž mohli přispět k diskusím EU o ochraně právního státu, svobodě sdělovacích prostředků a občanské společnosti, například v rámci konference o budoucnosti Evropy⁽²⁶⁾.

4.5. EU by také měla uznat, že stále běžnější praxe v Radě, která zadržuje slíbené odměny navzdory hmatatelnému pokroku v tomto regionu, demotivuje politiky z těchto zemí od provádění programu proevropských reforem a že kvůli ní hrozí odklon i těch politických vůdců na západním Balkáně, kteří nejvíce usilují o dosažení reforem a konsensu.

5. Křehká socioekonomická situace

5.1. EHSV rovněž vítá přijetí hospodářského a investičního plánu⁽²⁷⁾, jehož cílem je uspíšit dlouhodobé oživení, zvýšit hospodářský růst a podpořit reformy nutné k dosažení pokroku na cestě do EU, a to včetně sblížení západního Balkánu s jednotným trhem EU. Plán se zaměřuje na uvolnění nevyužitého ekonomického potenciálu regionu a na velký prostor pro intenzivnější hospodářskou spolupráci a obchod v rámci regionu.

5.2. EHSV je přesvědčen, že všechny tyto kroky Komise jsou velmi pozitivní a měly by dát politice zásadní impuls. Ve skutečnosti je však situace stále problematická (poslední sdělení Komise o politice rozšíření EU a její výroční zprávy o jednotlivých zemích dobře odrážejí přetrvávající problémy⁽²⁸⁾).

5.3. Pandemie COVID-19 nesporně způsobila velké otřesy, pokud jde o nabídku a poptávku po zboží a službách, pokles výroby, rostoucí nezaměstnanost a narůstající sociální tíseň. Hospodářské potíže měl však region již před krizí způsobenou koronavirem. Od finanční, hospodářské a sociální krize v roce 2008 je proces hospodářské a sociální konvergence s EU,

⁽²³⁾ Solveig Richter a Natasha Wunsch (2020), *Money, power, glory: the linkages between EU conditionality and state capture in the Western Balkans* (Peníze, moc, sláva: vazby mezi podmíněností EU a zmocňováním se státu na západním Balkáně), *Journal of European Public Policy* 27(1), s. 41–62.

⁽²⁴⁾ COM(2018) 65 final (6.2.2018).

⁽²⁵⁾ Stratulat a kol. (2020), *op. cit.*, s. 7.

⁽²⁶⁾ Stratulat a Lazarević (2019), *op. cit.*

⁽²⁷⁾ COM(2020) 641 final (6.10.2020) *Hospodářský a investiční plán pro západní Balkán*.

⁽²⁸⁾ COM(2020) 660 final {SWD(2020) 350 final} – {SWD(2020) 351 final} – {SWD(2020) 352 final} – {SWD(2020) 353 final} – {SWD(2020) 354 final} – {SWD(2020) 355 final} – {SWD(2020) 356 final} (6.10.2020) Sdělení o politice rozšíření EU pro rok 2020.

pokud jde o HDP na obyvatele, velmi pomalý nebo vůbec žádný. Občané západního Balkánu nedokázali urychlit hospodářský rozvoj nápravou strukturálních problémů, jako je nedostatek veřejných a soukromých investic nebo rychle stárnoucí populace, a bezmocně hledí do budoucnosti neochabujícího strádání. Pandemie tyto socioekonomické problémy jen zhoršila a hrozí, že uprostřed Evropy vznikne *de facto* enkláva zaostalosti ⁽²⁹⁾.

5.4. EHSV zdůrazňuje, že posílená hospodářská spolupráce a intraregionální obchod musí přispět k vytvoření důstojných, bezpečných a kvalitních pracovních míst a ke snížení sociálních rozdílů a neměly by být založeny na nekalé soutěži a sociálním dumpingu. V tomto smyslu by EU měla poskytnout větší finanční a technickou podporu regionálnímu hospodářskému prostoru a agendě zemí západního Balkánu v oblasti propojení, a tak podpořit liberalizaci obchodu a regionální integraci ⁽³⁰⁾ a rovněž zabránit tomu, že se tento region stane závislým na mocnostech mimo EU.

5.5. Západní Balkán má značný nevyužitý hospodářský potenciál a významný prostor pro zintenzivnění hospodářské spolupráce a obchodu v rámci regionu. V posledních letech došlo sice k určitému urychlení růstu, vytvoření pracovních míst a zvýšení příjmů, ale pokud jde o reformu hospodářských struktur a zvyšování konkurenceschopnosti, tyto země stále zaostávají. Dál se potýkají s vysokou mírou nezaměstnanosti, zejména mladých lidí, s velkým nesouladem mezi nabízenými a požadovanými dovednostmi, přetrvávající neformální ekonomikou, odlivem mozků, nízkou účastí žen na trhu práce a nízkou mírou inovací ⁽³¹⁾. EHSV navrhuje zvážit, zda by při posuzování plnění podmínek pro členství v EU neměly být uplatňovány zásady evropského pilíře sociálních práv. ⁽³²⁾

5.6. EHSV se domnívá, že je velmi důležité zlepšit kvalitu a relevantnost systémů vzdělávání a odborné přípravy v regionu a že je nezbytné posílit vazby mezi zaměstnavateli a vzdělávacími institucemi.

5.7. Investiční prostředí zůstává do značné míry nezměněno a je pro ně typický slabý právní stát, nedostatečné prosazování pravidel státní podpory, zakořeněná šedá ekonomika, špatný přístup podniků k financování a nízká míra regionální integrace a propojení. Pokračují zásahy státu do ekonomiky. Je skutečně zapotřebí modernizovat infrastrukturu a investice by měly být směřovány prostřednictvím jednoho seznamu projektů každé země a měly by být v souladu s prioritami dohodnutými s EU.

5.8. EHSV připomíná, že země západního Balkánu jsou velmi citlivé na dopad změny klimatu, v jejímž důsledku dochází k poškozování celkového zdraví a hospodářství, a že potřebují naléhavá opatření, která zvýší kvalitu života jejich občanů, zejména dětí a mladých lidí, díky spravedlivému přechodu k zelenějšímu modelu, při zohlednění zásady, že „nikdo nesmí být opomenut“ ⁽³³⁾. V oblasti změny klimatu existuje na západním Balkáně řada znepokojivých trendů, například vysoká závislost na pevných fosilních palivech. Je zde však také mnoho příležitostí, jako například potenciál energie z obnovitelných zdrojů a bohatá biologická rozmanitost. Význam a nezbytnost začlenění zemí západního Balkánu do Zelené dohody pro Evropu nejsou dány jen tím, že změna klimatu nezná národní ani fyzické hranice, ale také tím, že začlenění je důležité pro dobré životní podmínky a zdraví lidí a že pro občany západního Balkánu představuje hmatatelný přínos EU ⁽³⁴⁾.

5.9. EU by měla určit klíčová odvětví, která jsou hybnou silou hospodářství západobalkánských partnerů, včetně malých a středních podniků a zemědělsko-potravinářského odvětví, a investovat do nich. EU by také měla zajistit, aby požadavky na tento region nezasadily rozvoj těchto odvětví opatřeními, která jsou v současné době pro země západního Balkánu příliš restriktivní. Místo toho je třeba látku upravit podle pokroku dosaženého v těchto zemích, a to tak, aby byl umožněn růst.

⁽²⁹⁾ Matteo Bonomi a Dušan Reljić (2017), *The EU and the Western Balkans: so near and yet so far* (EU a západní Balkán: tak blízko, a přece tak daleko), Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP) Commentary, SWP.

⁽³⁰⁾ Stratulat a kol. (2019), *op. cit.*, s. 113; stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru *Příspěvek občanské společnosti k zelené agendě a k udržitelnému rozvoji západního Balkánu v rámci procesu přistoupení k EU* (stanovisko z vlastní iniciativy) (Úř. věst. C 429, 11.12.2020, s. 114).

⁽³¹⁾ Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru *Hospodářská a sociální soudržnost a evropská integrace zemí západního Balkánu – výzvy a priority* (Úř. věst. C 262, 25.7.2018, s. 15).

⁽³²⁾ Tamtéž.

⁽³³⁾ Úř. věst. C 429, 11.12.2020, s. 114.

⁽³⁴⁾ Tamtéž.

5.10. EHSV sice vítá finanční balíček ve výši 3,3 miliardy EUR, který EU uvolnila ve prospěch občanů a podniků na západním Balkáně, je však nutné zajistit, aby byly tyto peníze správně nasměrovány a aby se přínosy investic dostaly k lidem v souladu s účelem těchto investic. EHSV se domnívá, že oživení po krizi COVID-19 by mělo podpořit hospodářskou a sociální soudržnost tohoto regionu i ekologické politiky a že nedílnou součástí uceleného a do budoucna orientovaného plánu obnovy na západním Balkáně se musí stát ekologická transformace.

5.11. EHSV se domnívá, že aktivní účast sociálních partnerů – mimo jiné v podobě podpory kolektivního vyjednávání – a dalších organizací občanské společnosti na plánování a provádění hospodářských, sociálních a dalších reforem může významně přispět ke zvýšení hospodářské a sociální konvergence, zejména v období po pandemii COVID-19.

5.12. Požadavek Komise na větší transparentnost při využívání finančních prostředků a provádění reforem je vítán, není však jasné, zda Komise řadí občanskou společnost mezi „klíčové zúčastněné strany“. Sdělení Komise o západním Balkánu pro rok 2020 se o občanské společnosti bohužel téměř nezmiňuje.

6. Regionální spolupráce

6.1. EHSV se domnívá, že klíčovým faktorem pro zvyšování životní úrovně na západním Balkáně je regionální spolupráce.

6.2. Summit západního Balkánu, který se konal v roce 2019 v Poznani, i summit EU a západního Balkánu, který se konal v květnu 2020 v Záhřebu, představovaly pro vedoucí představitele regionu příležitost dohodnout se na uskutečňování ambiciózní ekologické a digitální transformace a na dalším rozvoji všech dimenzí propojení: dopravní, energetické, digitální a mezilidské.

6.3. EHSV souhlasí s tím, že zelená agenda, hospodářský a investiční plán, snahy o hospodářskou restrukturalizaci, investice do cestovního ruchu a energetiky a digitální transformace jsou pro rozvoj a stabilitu regionu mimořádně důležité. Poukazuje však na to, že je nutné zajistit kvalitní a důstojná pracovní místa, která pracovníkům umožní bezpečně pracovat, zajistí jim ekonomické a sociální zabezpečení a přinesou lidem výhody.

6.4. EHSV má za to, že je třeba věnovat zvláštní pozornost konkurenceschopnosti, růstu podporujícímu začlenění, životní úrovni, udržitelnému rozvoji, propojení a digitální transformaci v zemích západního Balkánu. Pro obnovu regionu a místních ekonomik jsou rovněž nezbytné podnikatelské kapacity a inovace. EHSV proto doporučuje více využívat předvstupní fondy EU na podporu začínajících podniků, usnadnění odborné přípravy pro podnikání a posílení inteligentních ekonomických strategií v tomto regionu, jakož i na investice do nezbytné infrastruktury.

6.5. V oblasti environmentální politiky se EU zaměřuje na postupné ukončení využívání fosilních zdrojů energie a jejich nahrazení obnovitelnými zdroji. Naproti tomu partneři ze západního Balkánu, zejména Srbsko, přijímají čínské půjčky na výstavbu nových tepelných elektráren, které využívají levné a neefektivní uhlí, aniž by provedli posouzení dopadu na životní prostředí⁽³⁵⁾. V důsledku toho Bělehrad, Skopje a Sarajevo během chladných zimních měsíců, kdy stoupá spotřeba energie, neustále soupeří o pozici nejvíce znečištěného města na světě⁽³⁶⁾. Lze s jistotou předpokládat, že pokud se má západní Balkán zapojit do úsilí EU o provedení zelené transformace, a to i v rámci procesu konference o budoucnosti Evropy, jsou takové projekty nemyslitelné⁽³⁷⁾.

⁽³⁵⁾ Vlatka Matkovic Puljic, Dave Jones, Charles Moore, Lauri Myllyvirta, Rosa Gierens, Igor Kalaba, Ioana Ciuta, Pippa Gallop a Sonja Risteska (2019), *Chronic coal pollution – EU action on the Western Balkans will improve health and economies across Europe (Chronické uhelné znečištění – Opatření EU na západním Balkáně zlepší zdraví a hospodářství v celé Evropě)*, Brusel: Health and Environment Alliance, s. 18.

⁽³⁶⁾ Viz například článek na portálu European Western Balkans *Sarajevo and Belgrade among the most polluted world capitals (Sarajevo a Bělehrad mezi nejvíce znečištěnými hlavními městy světa)*, 13. ledna 2020; Jessica Bateman, *The young people fighting the worst smog in Europe (Mladí lidé bojující s nejhorším smogem v Evropě)*, BBC, 2. července 2020.

⁽³⁷⁾ Stratulat a Lazarević (2019), op. cit.

6.6. EHSV vítá skutečnost, že na summitu zemí západního Balkánu v Poznani bylo schváleno prohlášení o uznávání vysokoškolských kvalifikací a byl stanoven model pro automatické uznávání vysokoškolských kvalifikací a období studia v zahraničí, nicméně považuje za nezbytné zintenzivnit úsilí o zlepšení vzájemného uznávání odborných kvalifikací s cílem vytvořit integrovanější trh práce a nabídnout mladým lidem v tomto regionu tolik potřebné příležitosti.

6.7. EHSV zdůrazňuje význam podpory intenzivnější spolupráce a přeshraničního partnerství mezi členskými státy EU a partnery ze západního Balkánu, a to nejen na úrovni vlád, ale i na regionální a místní úrovni, jakož i na úrovni organizované občanské společnosti ⁽³⁸⁾.

7. Občanská společnost hraje v přístupovém a legislativním procesu klíčovou úlohu

7.1. EHSV požaduje, aby byla v rámci revidované metodiky lépe uznávána organizovaná občanská společnost. EHSV sice vítá skutečnost, že se v případě nedostatečného pokroku v dané zemi nesnižuje financování organizací občanské společnosti, s politováním však konstatuje, že se občanské společnosti nedostává ve sdělení dostatečného uznání ⁽³⁹⁾, zejména s ohledem na specifickou politickou, hospodářskou a sociální situaci na západním Balkáně, kde je třeba posílit úlohu organizací občanské společnosti v demokratických reformách.

7.2. EHSV podporuje zejména přístup nové metodiky založený na tematických okruzích a zdůrazňuje zásadní význam úlohy organizací občanské společnosti ve všech okruzích, se zvláštním důrazem na okruhy Základní zásady a Zelená agenda a udržitelná konektivita.

7.3. Občanská společnost je i nadále v rámci politických kritérií posuzována samostatně jako jeden ze čtyř pilířů demokracie. Podobně jako v předchozích zprávách se však hloubka hodnocení v jednotlivých zemích liší a neexistuje žádný důsledný a systematický odkaz na *Pokyny týkající se podpory občanské společnosti v zemích procesu rozšíření ze strany EU (2014–2020)* ⁽⁴⁰⁾, přestože představují podrobný monitorovací nástroj. Bez strategické soudržnosti, jasného rámce pro sledování a politického závazku i nadále podporovat organizovanou občanskou společnost v zemích zapojených do procesu rozšíření se EU nedaří poskytovat politickou podporu, kterou organizace občanské společnosti tak naléhavě potřebují, nemluvě o jasných pokynech pro vlády těchto zemí ⁽⁴¹⁾.

7.4. EHSV se domnívá, že v přístupu založeném na přínosnosti nelze stanovit skutečný přínos nebo ho nelze považovat za úplný bez celkové účasti organizací občanské společnosti a jejich objektivního sledování konkrétních politických souvislostí, v nichž působí každý z partnerů z tohoto regionu.

7.5. EHSV souhlasí s návrhem Komise, aby prováděcí mechanismy pro financování z EU poskytl jasný základ pro obranu občanského prostoru a pro reakci na jeho bezprostřední ohrožení. K dosažení tohoto cíle jsou zásadní investice do občanského vzdělávání, příznivější prostředí, infrastruktura občanské společnosti a společné akce. Účinnou reakcí na zmenšování občanského prostoru by mohlo být uplatnění nově zavedené zásady výkonnosti na podporu činnosti občanské společnosti. Místo pouhého odebrání přidělů zemím, které se ve svém demokratickém vývoji zhorší, by mohly být finanční prostředky přerozděleny jako podpora občanské společnosti určená na řešení úpadku demokracie v dané zemi ⁽⁴²⁾.

⁽³⁸⁾ Vedle spousty dalších lze dobré příklady takové spolupráce spatřovat třeba ve strategii Evropské unie pro jadransko-jónský region (EUSAIR), strategii EU pro Podunají (EUSDR), síti měst CIVINET Slovinsko – Chorvatsko – jihovýchodní Evropa, Síti rozvoje balkánského venkova (BRDN), investičním fóru komor západního Balkánu Western Balkans 6 Chamber Investment Forum (WB6 CIF) a v regionální odborové radě Solidarnost.

⁽³⁹⁾ COM(2020) 57 final (5.2.2020) *Posílení procesu přistoupení – přesvědčivá perspektiva EU pro západní Balkán*.

⁽⁴⁰⁾ *Guidelines for EU Support to Civil Society in Enlargement Countries (2014–2020) (Pokyny týkající se podpory občanské společnosti v zemích procesu rozšíření ze strany EU (2014–2020))*.

⁽⁴¹⁾ BCSDN: *Background Analysis of the Enlargement Package 2020: Should Civil Society Be Satisfied with Just Being Acknowledged?* (Podkladová analýza balíčku rozšíření 2020: Měla by být občanská společnost spokojena s pouhým uznáním?), říjen 2020.

⁽⁴²⁾ BCSDN: *Feedback on the Consultation of CSOs in the Preparation of IPA III* (Zpětná vazba ke konzultacím s organizacemi občanské společnosti při přípravě NPP III, 22. dubna 2020.

7.6. Orgány EU se mohou opřít o místní občanské společnosti a požádat o pomoc delegace EU v tomto regionu s cílem mobilizovat občany v partnerských zemích západního Balkánu, kteří tak získají možnost připojit se k platformám, na nichž budou občané EU během konference o budoucnosti Evropy diskutovat. Umožnit mladým lidem nebo běžným občanům ze zemí západního Balkánu, aby se účastnili celounijních akcí pořádaných pro občany v rámci konference o budoucnosti Evropy, by bylo významnou investicí do sociálního kapitálu tohoto regionu a na západním Balkáně by se tak zvýšilo povědomí o záležitostech EU a jejich významu pro příslušné země. Rovněž by se tím budovaly mezilidské kontakty mezi EU a tímto regionem a zlepšila by se schopnost těchto lépe informovaných občanů kontrolovat politické elity v otázkách spojených s integračním procesem EU ⁽⁴³⁾.

V Bruselu dne 24. března 2021.

Předsedkyně
Evropského hospodářského a sociálního výboru
Christa SCHWENG

⁽⁴³⁾ Stratulat a Lazarević (2020), *op. cit.*, s 7.